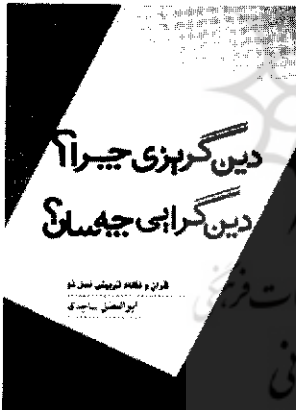

مورفی کتاب

یک کتاب در یک مقاله

نام کتاب: دین‌گریزی چرا؟ دین‌گرایی
چه سان؟ (قرآن و نظام تربیتی نسل نو)^۱

نویسنده: ابوالفضل ساجدی

سال انتشار: ۱۳۸۴

ناشر: قم، مرکز انتشارات موسسه

آموزشی و پژوهشی امام خمینی.

^۱. دفتر مرکزی مرکز بخش: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۳۸، تلفن و نمابر: ۰۲۵۱-۷۷۴۲۲۲۶.

Email: Publication@qabas.net

شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منبری جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰،

طبقه سوم، واحد ۱۱۲، تلفن و نمابر: ۰۲۱-۶۴۱۰۴۴۳.

این اثر کتابی راهگشا برای مربیان، معلمان و تمام طلایه‌داران و دلسوزان هدایت دینی نسل نو است که بیش از ۱۲۰ آسیب در مسیر آموزش و پرورش کارآمد دینی در مدارس و دانشگاه‌ها، و راه‌های برون‌رفت از آنها را با نگاهی به قرآن عرضه کرده است.

آیا تعلیم و تربیت دینی در مدارس کارآمد است؟ آیا آموزش دین همیشه به دین‌پذیری می‌انجامد؟ فراز و فرودهای این عرصه کدامند؟ چرا جمعی از نسل نواز دین و برخی از نوع آموزش آن گریزانند؟ آیا جز گذاری به گریزگاه‌های جوانان، گزیری هست؟ گام کامیاب، سیری در آسیب‌های این مسیر را می‌طلبید. ضرورت پاسخ آن‌گاه آشکارتر می‌شود که بدانیم دین‌گرایی در فطرت نوجوان و جوان ریشه دارد. آنان میل به دین‌کاوی دارند؛ زیرا موجوداتی دانش‌دوست، حقیقت‌جو و تربیت‌طلبند و پاسخ پرسش‌های دینی خود در خصوص شناخت خویش، هستی، حیات، خدا و کشف مسیر کمال را می‌جویند. افزون بر این، بر اساس پژوهش‌های روان‌شناسی، آنان از نظر روحی نیز برای درک لذات معنوی و ارتباطات روحانی آمادگی و تشنگی دارند.

کتاب حاضر پرسش‌های فوق را پاسخ می‌دهد و با گذاری گذرا بر نظام تعلیم و تربیت دینی نسل نو، به بیان اسباب ناکامی و راهکارهای کامیابی آن از دیدگاه قرآن و علوم تربیتی می‌پردازد.

آسیب‌های تعلیم و تربیت دینی به ۸ نوع (مبانی، اصول، اهداف، روش‌ها، ابزارها، محتوا، فضا، ویژگی‌های معلم و مربی) قابل تقسیم است.

آسیب‌های مبنایی، ناظر به مبانی تعلیم و تربیت دینی است و منظور، نگرش‌های معرفت‌شناختی، جهان‌شناختی، انسان‌شناختی و ارزش‌شناختی است که در علوم دیگر نظیر فلسفه و روان‌شناسی به اثبات رسیده و از امکانات و محدودیت‌های آدمی پرده برمی‌دارد. بدیهی است که تعلیم و تربیت دینی بدون توجه به این واقعیت‌ها، توانایی‌ها و محدودیت‌ها، نمی‌تواند نتیجه‌بخش باشد. اصول تعلیم و تربیت، قواعد یا (باید)های کلی برخاسته از (هست)های عرضه شده در مبانی، برای نیل به اهداف است. بدین ترتیب هر یک از مبانی، آستن اصلی متناسب با خود است.

کتاب حاضر، آسیب‌های مبنایی و اصولی را به اجمال بیان کرده و حجم عمده آن شامل شش نوع آسیب دیگر است که جنبه کاربردی فزون‌تر و جزئی‌تری برای معلمان دارد؛ زیرا

پذیرش مبانی و اصول کلی بدون کاربست شیوه و ابزارهای لازم در عمل به نتیجه نمی‌انجامد. این آسیب‌ها نیز به دلیل گستردگی، به دو بخش آموزشی و پرورشی تقسیم شده است و در هر بخش، انواع آفات در شش طبقه (اهداف، روش‌ها، ابزارها، محتوا، فضا، ویژگی‌های معلم و مربی) عرضه شده است.

لازم به ذکر است که به دلیل پیوند میان تعلیم و تربیت دینی، اغلب آسیب‌ها میان هر دو حوزه مشترک است و توجه به آن‌ها در هر دو ضروری است؛ ولی برخی آسیب‌ها در یک حوزه بیش از دیگری اهمیت و برجستگی دارد. رعایت این نکته، خاستگاه تفکیک میان انواع آسیب‌های آموزشی و تربیتی در نوشتار حاضر است. بنابراین به آموزش‌دهندگان مدارس توصیه می‌شود که افزون بر دقت در اجتناب از آسیب‌های آموزشی و رعایت راهکارهای برون‌رفت از آنها، در آسیب‌های تربیتی نیز مذاقه کنند. مریمان دینی نیز تنها آسیب‌های تربیتی را مد نظر قرار ندهند؛ بلکه نوع تعلیمی آن را نیز به کار بندند. فهرست آسیب‌های محور سخن بر اساس عناوین فصول کتاب چنین است:

آسیب‌های مبنایی

۱. تک‌ساحت‌نگری انسان (غفلت از پیوند متقابل جسم و جان)
۲. غایت‌نگری ابزار (تلقی هدف نهایی از امکانات و رشد مادی)
۳. ضعف در شناخت منزلت نفس
۴. جداسازی دنیا و آخرت
۵. فروکاهش منزلت بینش
۶. ساده‌نگری نقش‌گرایش
۷. کاستی فهم جایگاه اراده و کنش
۸. غفلت از حصار محدودیت‌ها
۹. غفلت از واقعیات متمایز آموزش دینی
۱۰. فروکاهش واقعیات ویژه تربیت دینی

آسیب‌های آموزشی اهداف آسیب‌زا

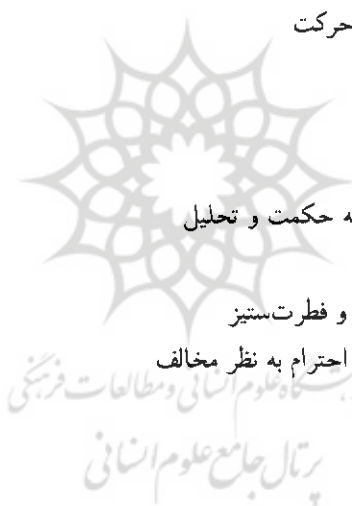
۱. غفلت از اهداف دینی
۲. اهداف آموزشی عاری از پرورش
۳. مادی‌نگری و ظاهرینی

روش‌های آسیب‌زا

۱. آموزش یکنواخت و بی‌حرکت
۲. آموزش غیر فعال
۳. آموزش مرده
۴. فقدان ممارست
۵. روش تحکّم و تحمیل، نه حکمت و تحلیل
۶. روش تهی از اقتناع
۷. روش تبیین غیر دلنشین و فطرت‌ستیز
۸. غفلت از شیوه مناظره و احترام به نظر مخالف
۹. کلیشه‌های غیر بومی

ابزارهای آسیب‌زا

۱. فراق دین و هنر
۲. غفلت از ابزارهای هنری در آموزش
۳. غفلت از زبان تمثیل
۴. کاستی نقش مدارس
۵. فقدان طرح و تدبیر و متن منسجم

۶. غفلت از ظاهر آرای کلام
۷. آغاز نامناسب سخن
۸. تشتت در گفتار
۹. پایان ناشیانه کلام
۱۰. نظام واژگانی غیر مأنوس
۱۱. عدم تنوع بیان و احتجاج
۱۲. نقل ظنیات
۱۳. سخنان نارسا و غیر فصیح و بلیغ

محتوای آسیب‌زا

۱. ارائه فهم معیوب از دین
۲. دین درد و عزلت
۳. دین مرگ و وحشت
۴. دین رنج و زحمت
۵. دین قهر و خشونت
۶. غفلت از کارکردهای فردی و اجتماعی دین
۷. عدم پاسخگویی به پرسش‌های دینی جوانان
۸. غفلت از تقویت توان دفاعی
۹. منابع آموزشی متضاد
۱۰. عدم ارائه آموزه‌های رفتاری
۱۱. غیر کمال‌بخش
۱۲. غلبه منع بر جواز
۱۳. غیر جامع‌نگری
۱۴. خاص‌نگری
۱۵. کهنه‌گرایی

۱۶. التقاط‌گرایی
۱۷. خلط رأی و عمل
۱۸. عدم تعادل در نقل معجزات و کرامات
۱۹. طرح نامناسب مطالب خلاف باور

فضای آسیب‌زا

۱. تجارب تلخ آغازین
۲. غفلت از اولی‌ها
۳. فقدان آمادگی
۴. فقر انگیزشی
۵. فقدان توجه و دقت
۶. خفقان محیط آموزشی و فراهم نساختن بستر خردورزی
۷. عدم دخالت مخاطبان در انتخاب موضوع
۸. فقدان یا ضعف ارزشیابی
۹. فقدان امکانات تحصیلی

۱۸۸

کتاب / نقد / شماره ۴۲

ویژگی‌های آسیب‌زای معلم

۱. غفلت از مخاطب‌شناسی و تفاوت‌های فردی
۲. ضعف دانش و بصیرت
۳. ناآشنایی با دانش‌های مقدماتی
۴. ناآشنایی با تکنیک‌های مقابله‌ای
۵. غفلت از پیش‌فرض‌ها
۶. بدیهی‌انگاشتن باورها
۷. غفلت از پیامدهای سخن

۸. عدم آمادگی جسمی و روحی
۹. حق‌گریزی، ضعیف‌ستیزی، استکبار‌گرایی
۱۰. وابستگی جهت‌دار اقتصادی
۱۱. بلندپروازی
۱۲. فردگرایی و من‌سالاری
۱۳. انزوای طلبی

آسیب‌های پرورشی اهداف آسیب‌زا

- افزون بر سه مورد مذکور در اهداف آموزشی آسیب‌زا:
۱. کاستی در معنویت‌بخشی
 ۲. غفلت از تغییر تدریجی جهان‌بینی متری

روش‌های آسیب‌زا

- افزون بر شماره‌های ۵ تا ۹ از روش‌های آموزشی آسیب‌زا:
۱. اکتفا به شیوه مستقیم
 ۲. سطحی و غیر مستمر
 ۳. غیر تدریجی
 ۴. کاستی در سبک‌الگویی
 ۵. آزادی از دام تعهد

ابزارهای آسیب‌زا

۱. بیان آسیب‌زا

۲. کلی‌گویی و عدم تعیین مصادیق مورد ابتلا
۳. پرگویی
۴. عدم تکرار دلنشین
۵. غفلت از موعظه دلربا
۶. ضعف ترغیب به ادعیه و اذکار
۷. کم‌توجهی به نعمت‌های الهی
۸. عدم بهره‌گیری صحیح از یادآوری ایام‌الله

محتوای آسیب‌زا

افزون بر موارد ۱۰-۱۴ از محتوای آسیب‌زای آموزش:

۱. کاستی در دشمن‌شناسی
۲. کاستی در فهم بحران‌های بی‌دینی
۳. منابع تربیتی متضاد و مخفی
۴. حصر تربیت به کلاس دینی
۵. غرابت مسجد و مدرسه
۶. عدم تناسب تبشیر و انذار
۷. بیانات یأس‌آور
۸. منع بدون جایگزین
۹. دلسوزی جاهلانه، اقدام خودسرانه

پروژه گاه‌علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

۱۹۰

کتاب نقد / شماره ۴۲

فضای آسیب‌زا

۱. سوء ظن و عدم اعتماد
۲. ملامت و تحقیر
۳. امر و نهی

۴. اجبار
۵. انتظارات بی‌وجه
۶. فقدان نظارت و مراقبت
۷. سرکوبی امیال
۸. تنبیه بدنی
۹. اقدامات دیر هنگام
۱۰. آسیب‌های روانی (فردی، خانوادگی، اجتماعی)
۱۱. احساس مصونیت کاذب
۱۲. اسارت ذهن در جذبه موهومات

ویژگی‌های آسیب‌زای مربی

۱. غفلت از زمان‌شناسی و آمادگی‌های روحی

۲. عدم هوشمندی سیاسی اجتماعی

۳. عدم انطباق اندیشه و عمل

۴. بی‌دقتی در رفتار

۵. بی‌مبالایی در گفتار

۶. عدم ثبات شخصیت

۷. عدم آراستگی ظاهری

۸. نزدیکان دین‌گریز

۹. دنیاگرایی و خروج از اعتدال در معیشت

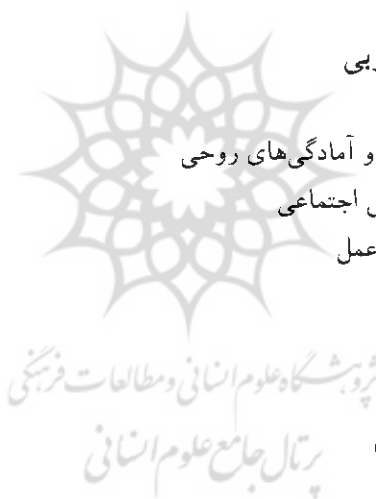
۱۰. با تکلف

۱۱. غیر ناصح و دلسوز

۱۲. عدم اعتماد به نفس

۱۳. ترس

۱۴. ناشکیبایی

۱۵. ضعف عاطفی و خشونت صدا و سیما

۱۶. تکبر و بی‌احترامی به مخاطب

۱۷. تبعیض ناروا

۱۸. تقدگریزی

۱۹. ریاکاری

کاستی‌های زمامداران نظام تعلیم و تربیت دینی کشور

۱. عدم توجه کافی به آموزش نسل نو، ثروتی سرشار و پنهان

۲. فقدان آموزش گسترده والدین جوان برای تربیت فرزند

۳. ضعف نظام تربیت معلم و مربی

۴. سطحی‌نگری در بهره‌وری از اوقات فراغت

۵. غفلت از غیر مؤمنان

۶. غفلت از نخبه‌پروری

۷. فقدان همکاری لازم میان حوزه و دانشگاه

۸. عدم استفاده بهینه از مساجد، مدارس و رسانه‌ها

۹. بیماری نظام فرهنگ‌سازی کشور

۱۰. فقدان همگانی‌سازی فرهنگی

۱۹۲

کتاب نقد / شماره ۲۲

پرتال جامع علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی